

Prof. dr hab. Danuta Gabryś-Barker
Instytut Języka Angielskiego
Zakład Psycholingwistyki Stosowanej

RECENZJA MONOGRAFII HABILITACYJNEJ I DOROBKU NAUKOWEGO

DR IWONY KOWAL

Ocena monografii habilitacyjnej

**p.t. *The Dynamics of Complexity, Accuracy and Fluency*
*in Second Language Development***

Wskazana jako osiągnięcie wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r., poz. 882 ze zm. W Dz. U. z 2016 r. poz. 1311).

Monografia obejmuje 234 strony, w tym bibliografię składającą się ze 181 tekstów źródłowych. Praca nie zawiera żadnych załączników. Monografię rozpoczyna wstęp, który określony został jako Rozdział 1 *Preface* (str. 9-10). Stanowi on krótkie wprowadzenie do pracy i uzasadnienie podejścia, będącego podstawą do przeprowadzonego badania.

Rozdział 2 *Dynamic Systems Theory* (str. 11-32) to dogłębne omówienie tytułowej Teorii Systemów Dynamicznych z dwóch perspektyw. Jedna to perspektywa diachroniczna ukazująca początki paradygmatu badawczego stosowanego w naukach przyrodniczych, ścisłych czy społecznych i związanego z badaniami Izaaka Newtona. Druga perspektywa to badania współczesne, stosujące główne założenia tej teorii również w odniesieniu do zjawiska

przyswajania języka. Autorka wykazuje się znajomością badań w tym zakresie, odnosząc się do prac między innymi głównej propagatorki takiego rozumienia procesów przyswajania i uczenia się języków obcych, jaką jest D. Larsen Freeman. Jednakże uważam, że Autorka pominęła tutaj bardzo istotny obszar badań nad przyswajaniem języków z zastosowaniem teorii systemów dynamicznych, wspominając chociażby prace dot. różnic indywidualnych czy motywacji (Z. Dörnyei, P. MacIntyre, A. Henry). W omawianiu „efektu motyla”, zabrakło bardzo ważnej publikacji L. Aronin i U. Jessner (2015), które odnoszą się właśnie do kontekstu wielojęzyczności. Uzupełnieniem dyskusji o dynamicznym podejściu do rozwoju językowego, a szczególnie w przypadku wielojęzyczności, odpowiednim dopełnieniem dyskusji byłoby odniesienie się do podejścia ekologicznego (L. Aronin, M. O’Laoire 2004), które również podkreśla rolę zmienności i dynamiki procesów przyswajania języków.

Celem Rozdziału 3 *Complexity, Accuracy and Fluency* (str. 33-50) było zdefiniowanie pojęć badanych w projekcie przedstawionym w rozprawie przez Habilitantkę, t.j. poprawności, złożoności w wymiarze leksykalnym i gramatycznym oraz płynności. Autorka odnosi się tu do cech kompetencji językowej uczącego się/użytkownika języka, na które uwagę zwrócił już w 1996 roku Skehan, uznając je za istotne aspekty w badaniu umiejętności językowych. Wypunktowanie, zdefiniowanie i zoperacjonalizowanie tychże cech zostało przedstawione poprawnie i w sposób spójny z jednoczesnym odniesieniem się do odpowiednich tekstów źródłowych. Przy omawianiu każdej z cech Autorka interpretuje je z perspektywy teorii systemów dynamicznych, nie czyniąc tego jednak z jakiegoś powodu w odniesieniu do poprawności. Bardzo istotnym jest iż Autorka jest świadoma tego, że pewne hipotezy, na przykład kolejności nabywania trzech badanych cech nie są potwierdzone naukowo badaniami empirycznymi o charakterze podłużnym na większych grupach badanych.

Rozdział 4 *The project* (str. 51-60) przedstawia podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonego badania, które Autorka określa jako „multi-individual study” (str. 51), nie wyjaśniając terminu. Można się tylko domyślić, iż Autorka miała na myśli różnorodne trajektorie rozwoju indywidualnych studentów. To co nie bardzo jest tu dla mnie zrozumiałym są dywagacje Autorki dotyczące statusu języka szwedzkiego w badanej grupie i określenie go jako języka drugiego. Dlaczego nie można go uznać za język trzeci, czwarty, a nawet kolejny? Nawet jeżeli nie jest badany związek pomiędzy językami badanych studentów, to przecież ich kompetencje już na starcie na przykład z języka niemieckiego, są wysokie (matura na poziomie rozszerzonym), nie pomijając również kompetencji w języku angielskim. Można również założyć, iż wyżej wymienione kompetencje w poszczególnych językach nie pozostaną bez wpływu na uczenie się języka szwedzkiego, będącego typologicznie bliskim zarówno do języka niemieckiego, jak i angielskiego. Bardzo interesujący jest dobór narzędzia badawczego, które zastosowała Autorka. Jest to *ScriptLog*, umożliwiający nie tylko obserwację przebiegu pisania tekstu (będący przedmiotem badania), czyli procesu i ocenę finalnego produktu, ale również ukazanie danych statystycznych powstałego tekstu w procesie jego tworzenia. Przypomina to bardzo metodę introspekcji symultanicznej szeroko stosowanej w badaniach nad wielojęzycznością. Struktura tego rozdziału nie jest zbyt logiczna. Zazwyczaj najpierw przedstawia się cele i eksplicytnie sformułowane pytania badawcze, następnie opis grupy, metody i narzędzia oraz etapy przeprowadzonego badania wraz z procedurami. Badanie jako całość można uznać za eksperyment, składający się z kilku etapów, a nie jak to określa Autorka, z serii eksperymentów. Brakuje tu również informacji bardziej szczegółowej dotyczącej instrukcji do zadania - pisania tekstu (n. p. typ tekstu, czasu) na poszczególnych etapach.

Rozdziały kolejne 5, 6 i 7 stanowią bardzo szczegółową analizę ilociową zebranych tekstów w odniesieniu do poprawności, złożoności oraz płynności, w każdym przypadku podkreślając

różnice indywidualne pomiędzy wzrostem danej cechy u indywidualnych studentów. W Rozdziale 5 *Development of complexity* (str. 61-106), dr Kowal rozpoczyna analizę zebranych danych od komentarza dotyczącego długości tekstów pisanych na poszczególnych etapach badania, ukazując jej tendencję wzrostową. Tylko w przypadku niektórych studentów występuje ta tendencja, w innych przypadkach obserwowany jest wręcz zastój. Słuszny jest pogląd wyrażony przez Autorkę iż jest to dowodem na fałszywe koncentrowanie się badaczy na wynikach średnich dla grup, pomijając indywidualne zróżnicowanie. Główną część rozdziału stanowi analiza złożoności na poziomie leksykalnym i gramatycznym. W obrębie złożoności leksykalnej pod uwagę zostały wzięte jej główne indykatory: różnorodność (indeks Gireaux) oraz powiązanie pomiędzy wyrazami (formuła jest wyjaśniona szczegółowo w pracy). Te same indykatory zostały zastosowane w badaniu złożoności gramatycznej. Szczegółowa analiza pokazała dobitnie, że rozwój złożoności to proces nie-liniowy, zarówno w odniesieniu do różnic pomiędzy poszczególnymi studentami (*intervariability*), jak i w obrębie jednego badanego studenta (*intravariability*). Zarówno przedstawiona analiza, jak i wyciągnięte z niej wnioski są poprawne.

Rozdział 6 *Development of accuracy* (str. 107-158) pokazuje szczegółowo na przykładach indywidualnych studentów, ewolucję i rozkład różnych typów błędów (leksykalno-semantyczne, morfologiczne, syntaktyczne, ortograficzne), jak również ogólną poprawność, jako system dynamiczny rozwijający się w różnym tempie u studentów na różnych etapach pisania tekstu w języku szwedzkim.

W Rozdziale 7 *Development of fluency* (str. 159-173) z kolei, Autorka analizuje być może najbardziej złożony i najróżniej rozumiany aspekt umiejętności językowych, jakim jest płynność. Tutaj jej wyznacznikiem są automatyzm, szybkość i potoczystość (*smoothness*), które współgrają ze sobą. Jak słusznie stwierdza Autorka i ilustruje to analizą ilościową,

automatyzm w pisaniu rozwija się najszybciej, co jest związane ze wzrostem zasobu słownictwa oraz przyczynia się do szybszego pisania i powstawania dłuższych tekstów. Zebrane dane liczbowe ukazały też, że poszczególne aspekty płynności rozwijają się chaotycznie, a więc są nieprzewidywalne, a jednocześnie zmiana jednego powoduje zmianę w całym systemie. Są to typowe cechy systemów dynamicznych.

Celem kolejnego rozdziału, Rozdziału 8 *The interplay of complexity, accuracy and fluency* (str. 175-206) jest podsumowaniem obserwacji przedstawionych na podstawie zebranych analizy danych w poprzednich rozdziałach i ukazuje iż każdy z badanych aspektów nie rozwija się równocześnie w tym samym stopniu, chociaż (prawie) zawsze obserwowany jest ich rozwój. Średnie dla grupy wykazują rozwój liniowy, podczas, gdy analiza ich rozwoju u indywidualnych studentów wskazuje na ich dużą różnorodność. Tak szczegółowa analiza poszczególnych badanych studentów pozwoliła Habilitantce wyodrębnić pewne dynamiczne tendencje rozwojowe (trajektorie rozwoju), a tym samym różne profile uczących się zależne od ich indywidualnych wyborów w uczeniu się języka w odniesieniu do złożoności, poprawności i płynności. W krótkim opisie każdego z nich Autorka odnosi się do ich podejścia i sposobu tworzenia tekstu pisanego w języku szwedzkim, używając określeń ryzykant, ostrożny, bystry, wędrowiec. Wynika z tej charakterystyki, że każdy z reprezentantów kładzie nacisk na inny z badanych wymiarów, bądź ich kombinację. Kolejny aspekt badany w projekcie, to kolejność nabywania poszczególnych wymiarów, we wcześniejszych badaniach określona sekwencją: złożoność – poprawność - płynność (str. 39). Dr Kowal wykazała w swoim badaniu, że może być inaczej. Aczkolwiek biorąc pod uwagę choćby małą liczbę uczestniczących w badaniu, zapewne inne wyniki mogłyby pojawić się w innym kontekście badawczym z innymi badanymi o innej charakterystyce wyjściowej. Bardzo istotne jest, iż Habilitantka jest świadoma roli, jaką odgrywają w tego typu badaniach różnice

indywidualne, co bardzo wyraźnie podkreśla w swoim *Autoreferacie* (str. 9), natomiast niestety nie dość dobitnie przedstawia w samej rozprawie habilitacyjnej.

Rozprawę kończy Rozdział 9 *Conclusions* (str. 207-216), w którym Autorka raz jeszcze ukazuje przydatność zastosowania Teorii Systemów Dynamicznych w badaniu rozwoju językowego uczących się języka obcego, ilustrując ją końcowymi wynikami analizy własnego badania. Podkreśla słusznie raz jeszcze, iż proces przyswajania języka obcego (*second language acquisition*) należy raczej uznać za (dynamiczny) proces rozwoju języka drugiego (*second language development*), co w rzeczywistości udowadnia przedstawione badanie. W związku z tym, jak to ma miejsce w systemach dynamicznych, proces ten można uznać za postępujący nieliniowo, za podlegający wpływowi warunków początkowych, za trudny do przewidzenia, gdyż indywidualni uczący się nie rozwijają swoich kompetencji w tym samym czasie ze względu na istniejące różnice i preferencje indywidualne. Myślę, że Autorka powinna była, jako doświadczony glottodydaktyk pokusić się o krótki komentarz dotyczący implikacji dla praktyki nauczania języka obcego, wynikających z takiego zrozumienia procesu rozwoju językowego.

Za mocne strony monografii niewątpliwie uznaję

1. Zastosowanie relatywnie nowego w polskich badaniach podejścia - Teorii Systemów Dynamicznych (*Dynamic Systems Theory*) do zjawisk rozwoju językowego z uwzględnieniem jego głównych cech poprawności, złożoności, płynności.
2. Przeprowadzenie badania podłużnego, na większej niż w dotychczasowych projektach stosujących podejście systemów dynamicznych grupie.
3. Ukazanie w badaniu zależności pomiędzy poprawnością, złożonością i płynnością, które w dotychczas prowadzonych badaniach traktowane były jako osobne wymiary, niekoniecznie współdziałające bądź wzajemne na siebie oddziaływujące.

4. Zastosowanie nowego narzędzia analizy tekstu pisanego w trakcie jego tworzenia (*ScriptLog*), dającego tym samym możliwość śledzenia procesu, a nie tylko analizę gotowego tekstu.
5. Rygorystycznie przeprowadzoną analizę danych z wielu perspektyw – indywidualnego ucznia, grupy, porównania pomiędzy uczącymi się oraz ich interpretację.

Słabsze strony rozprawy to

1. Dość szkicowo potraktowana część teoretyczna rozprawy, zwłaszcza w zakresie omówienie zjawiska wielojęzyczności i kontrowersji wobec używanej terminologii (L1, L2, L3, Ln).
2. Powyższe uchybienie ma swoje odzwierciedlenie w niebyt bogatej bibliografii oraz proporcjach części teoretycznej obejmującej 41 stron wobec części dot. badania własnego obejmującej 165 stron.
3. Nieprzekonywująca argumentacja dotycząca stosowania terminu język drugi, w przypadku języka trzeciego. Jakąkolwiek by stosować typologię w przypadku wielojęzyczności, język szwedzki nie był językiem drugim dla badanych. Określenie to jest mylące. Może należało użyć powszechnie w takim kontekście używanie terminu język kolejny.
4. Przedstawienie wyników badania, nie uzupełnione szerzej o analizowane fragmenty tekstów pisanych, co uczyniłoby pracę znacznie bardziej interesującą dla czytelnika.
5. Brak szerszego omówienia typów uczących się zdiagnozowanych w niniejszej pracy, poparty przykładami z procesu pisania tekstu.
6. Pomimo, iż Autorka pisze jedynie o problemach rozwoju językowego w odniesieniu do trzech wybranych cech, należało uzupełnić dyskusję o komentarz dotyczący

czynników wpływających na różnice pomiędzy uczącymi się wynikające dla przykładu z różnic indywidualnych, takich jak style uczenia się (być może w rozdziale wniosków). Mogłoby to też zostać uwypuklone w komentarzu dotyczącemu kontynuacji bądź pogłębieniu przeprowadzonych badań.

Monografia jest napisana w poprawnym dyskursie akademickim, jednakże pojawiają się w tekście drobne błędy (n. p. na str. 34 powtórzenie w „complexity, accuracy and complexity”) i użycie wyrażen z innego rejestru języka, n. p. „dark side of the force” (str. 44). Habilitantka jest również dość oszczędna w stosowaniu znaków interpunkcyjnych, ale może wynikać to z dwóch konwencji interpunkcji, które są powszechnie stosowane w tekstach akademickich. Szkoda też, że Habilitantka nie pokusiła się o sporządzenie indeksu rzeczowego i indeksu autorów cytowanych w pracy, które powinny stanowić integralną część monograficznych tekstów akademickich oraz zbioru wybranych tekstów w formie załącznika do pracy.

Reasumując, oceniam pozytywnie przedstawioną mi do recenzji rozprawę habilitacyjną dr Iwony Kowal p.t. *The Dynamics of Complexity, Accuracy and Fluency in Second Language Development*.

31.05.2017r.

Prof. dr hab. Danuta Gabryś-Barker

Ocena dorobku naukowego dr Iwony Kowal

Ocena dorobku dr Iwony Kowal dokonana została na podstawie przekazanych mi dokumentów oraz publikacji wybranych przez Habilitantkę. Zawiera ona monografię habilitacyjną, wskazaną jako osiągnięcie naukowe, (bardzo) krótki życiorys naukowy, autoreferat, wykaz publikacji i konferencji oraz wybrane publikacje w formie wydruków. Dokumentacja ta zawiera również opis aktywności dydaktycznej i współpracy z zagranicą, w jakiej uczestniczyła dr Iwona Kowal.

Dr Iwona Kowal od uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych w 2001 roku związana jest naukowo i dydaktycznie z Zakładem Filologii szwedzkiej w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nie znalazłam w dokumentacji mi przekazanej informacji o wcześniejszym zatrudnieniu Habilitantki.

Rozwój naukowy dr Kowal od czasu zatrudnienia w Uniwersytecie Jagiellońskim po doktoracie do teraz ukazuje jej 21 publikacji. Są to: słownik szwedzko-polski i polsko-szwedzki oraz 20 artykułów naukowych, z czego 3 w czasopismach z bazy *Web of Science* lub ERIH. Są to publikacje zarówno krajowe (13), wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydawnictwo ARCANA, czasopismo naukowe *Linguistica Silesiana* czy też publikacje biuletynowe PTJ i PTN. Osiem z nich to publikacje zagraniczne, które ukazały się n. p. w prestiżowym wydawnictwie Multilingual Matters, czy w wydawnictwie szwedzkim ASLA (głównie jako materiały pokonferencyjne). Dr Kowal była również współredaktorką jednego tomu naukowego. Nie jest to wyjątkowo bogaty dorobek publikacyjny, jest on natomiast bardzo konsekwentny w dziedzinach jakimi zajmuje się Habilitantka, co pozwala jej pogłębić badane tematy. Należałoby zwrócić uwagę i chciałabym to podkreślić z

grupy. Zainteresowanie to, jak pisze Habilitantka wywodzi się z jej aktywności w Polskim Instytucie Psychodramy funkcjonującym w Krakowie. Poza publikacjami naukowymi, dr Kowal jest aktywnym tłumaczem. Opublikowała do tej pory tłumaczenia trzech publikacji naukowych z zakresu edukacji dotyczących pedagogiki Montessori oraz psychodramy. Są to bardzo cenne pozycje dla każdego, kto zajmuje się problematyką kształcenia i twórczego rozwoju szkoły.

W zakresie udziału w konferencjach i ich organizacji, po uzyskaniu doktoratu dr Kowal brała udział w 28 konferencjach i seminariach krajowych i zagranicznych, wygłaszając na każdej z nich referat naukowy. Są to głównie konferencje w krajach skandynawskich i w Polsce., ale nie tylko. Niektóre z nich są cykliczne, n. p. sympozja ASLA czy prestiżowe konferencje języka trzeciego. Uczestniczyła jako współorganizator w przygotowaniu trzech krajowych konferencji naukowych organizowanych przez Zakład Germanistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego przy współpracy ze Svenska Institut.

Dr Kowal jest aktywnym członkiem społeczności akademickiej Zakładu Filologii Szwedzkiej w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, współtwórcą programu studiów i Krajowych Ram Kwalifikacji (krk). Jest cenionym glottodydaktykiem, pracującym ze studentami na poziomie uniwersyteckim od 2001 roku.. W tym okresie wypromowała ona 31 prac magisterskich, pełniła również 20 razy funkcję recenzenta prac magisterskich. Jest bardzo ceniona przez studentów, o czym świadczą wysokie wyniki oceny okresowej. Pełniła również funkcję opiekuna praktyk studentów szwedzkich na UJ przez okres dwóch lat. Sama brała też udział w Programie Erasmus+ w Lund, gdzie miała również wykłady gościnne dwukrotnie w latach 2013 i 2014.

Plany naukowe Dr Kowal na przyszłość nie są wyraźnie sprecyzowane. W swoim *Autoreferacie*, nie rozbudowuje ona wizji swojego rozwoju naukowego, a wspomina jedynie o jej kierunku, t. j. chęci kontynuowania i pogłębienia problematyki rozwoju językowego z perspektywy integracji różnych aspektów i czynników rozwoju. Może korzystnym byłoby przyjrzenie się bliżej wspomnianym już wcześniej różnicom indywidualnym, n. p. stylom uczenia się i ich roli w rozwoju omawianych szeroko w badaniach dr Kowal wymiarów złożoności, poprawności i płynności.

Uważam, iż dr Kowal reprezentuje dość rzadką specjalizację (język szwedzki) w polskim szkolnictwie wyższym, dlatego jej wysiłki zarówno dydaktyczne, jak i wyniki naukowe, powinny zostać szerzej spopularyzowane.

Biorąc pod uwagę pozytywną ocenę rozprawy habilitacyjnej oraz dorobek w zakresie publikacji głównie w okresie po doktoracie, uważam, że dr Iwona Kowal spełnia wymogi określone w ustawie o stopniach i tytułach naukowych oraz wnioskuję o dopuszczenie Jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

dn. 31.05.2017r.

Prof. dr hab. Danuta Gabryś-Barker